

УДК 330.322:332.1

Тематичний розділ: Світове господарство і міжнародні економічні відносини

Турчіна С.Г.

к.е.н., доцент,

Сумський національний аграрний університет

Дашутіна Л.О.

к.е.н., доцент

Сумський національний аграрний університет

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ ЯК ОДНА З УМОВ ЕФЕКТИВНОЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проаналізовано стан та розглянуто основні проблеми інвестиційного розвитку: державні та регіональні аспекти. Досліджено фактори покращення інвестиційного клімату. Доведено доцільність активізації інвестиційної привабливості регіону як однієї з умов ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, прямі іноземні інвестиції, інвестиційна активність.

Постановка проблеми. Глобалізація економіки, посилення конкурентної боротьби та вектор пріоритетів розвитку України, спрямований на євроінтеграцію актуалізують дослідження проблем пов'язаних з інвестуванням, вирішення яких відобразиться на підвищенні конкурентоспроможності та ефективності функціонування як вцілому національної економіки так і окремо взятого регіону.

На інвестиційну привабливість значно впливає не тільки загальний стан економіки країни, але й умови ведення бізнесу, зокрема, ступінь втручання держави, рівень корупції, негативні політичні фактори. Ми погоджуємось з думкою авторів [1, с. 87–90.], які відмічають, що непомітним залишається те, що держава за останні роки зробила відчутні кроки в напрямку інтеграції у світову економіку, на фоні чого відчутним мав би бути розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Відтак, особливої актуальності набувають

дослідження формування сприятливого інвестиційного клімату та ефективного механізму залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для активізації зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти забезпечення формування сприятливого інвестиційного середовища перебувають в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, цій проблемі присвячено праці зарубіжних науковців - І. Бланка, Дж. Гелбрейта, Г. Райтера, С. Томсона, Х. Шермана, Д. Шнайдера інших. Значний внесок у дослідження розвитку інвестиційної діяльності внесли такі вітчизняні вчені, як І. Бондар, А. Бутняров, Г. Вербицька, М. Денисенко, С. Тесля, В. Федоренко, В. Худавердієва, Л. Шик та інші. На сучасному етапі вплив іноземних інвестицій на економіку країни досліджується в працях В. Борщевського, Н. Вознесенської, Б. Губського, С. Захаріна, Д. Лукьяненка, Ю. Макогона, А. Омельченка, А. Пересади, А. Федоренка, А. Шакина та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Окремі питання за даною тематикою, залишаються відкритими та вимагають детального наукового дослідження й практичного вирішення. Це стосується оцінки впливу інвестиційної складової на зовнішньоекономічну діяльність окремого регіону та держави в цілому.

Метою статті є оцінка інвестиційної складової розвитку зовнішньоекономічної діяльності України та зокрема Сумської області. Виділення проблем іноземного інвестування та формування комплексу заходів задля залучення інвестицій в економіку Сумської області.

Виклад основного матеріалу. Експортна орієнтація економіки і лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків - як основне завдання зовнішньоекономічної політики України - вимагає визначення існуючих і потенційних конкурентних переваг українських товаровиробників, а також факторів, що їх формують, і механізму реалізації цих переваг [2, с. 69 – 77].

Розвиток ЗЕД тісно пов'язаний з актуалізацією конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку. Оскільки в нинішніх умовах, власне,

конкурентоспроможність є комплексним узагальнюючим критерієм успіху і стабільного положення на ринку, то саме вона найбільш повно відповідає інтересам інвестора, зокрема й іноземного, цілям його інвестиційної діяльності.

Дослідженнями встановлено, що наша держава, незважаючи на значний природний потенціал, суттєво відстає від розвинених країн за рівнем економічного розвитку. Матеріали Всесвітнього економічного форуму в Давосі є прямим доказом цього. Так, у звіті «Global Competitiveness Report» йдеться про те, що Україна зайняла 79 місце із 140 країн у «Глобальному рейтингу конкурентоспроможності 2015–2016». Найвищу оцінку отримала робота у сфері державного сектора - 130 зі 140, податкове навантаження на бізнес визначено на рівні 118 з 140. Банки України визнані найгіршими у світі, їх надійність оцінена за найнижчим показником - 140 з 140 [3].

Безсумнівним є те, що для посилення конкуренції на всіх рівнях і в усіх проявах потребує використання інвестицій. Переконливим є і світовий досвід, який свідчить, що для стабільного економічного зростання обсяг інвестицій у національній економіці задля забезпечення відтворювальних процесів повинен бути на рівні 19 - 25 % від ВВП [4,с. 61.]. Особливого значення в цьому процесі набувають іноземні інвестиції.

Отже, розглядаючи визначену проблематику нами встановлено, що у 2014р. в економіку України іноземні інвестори вклали 2451,7 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Зменшення капіталу за цей період становить 13592,1 млн. дол. (у т.ч. за рахунок курсової різниці – 12246,5 млн. дол.) (рис. 1.).

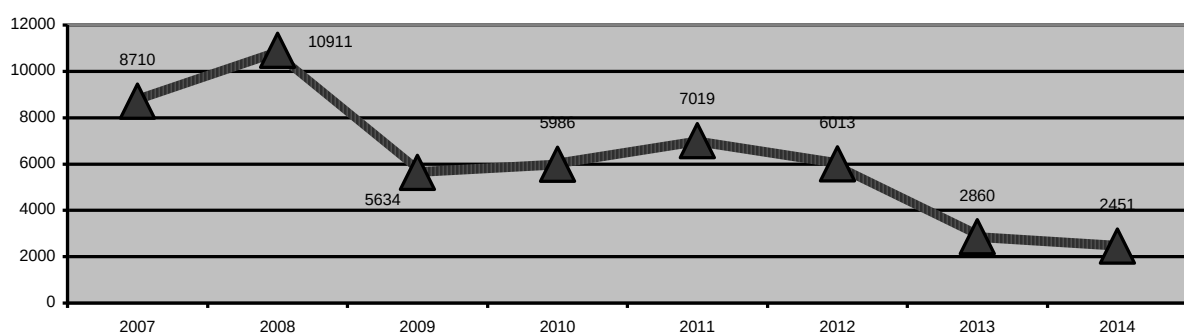

Рис. 1. Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій (ПІІ)

Слід відмітити, що інвестиції надійшли із 130 країн світу. За даними Державної служби статистики із країн ЄС від початку інвестування внесено 35575,5 млн. дол. США інвестицій, що становить - 77,5% загального обсягу акціонерного капіталу, з інших країн світу – 10340,5 млн. дол. США. До десятка основних країн-інвесторів, на які припадає майже 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 13710,6 млн. дол. США, Німеччина – 5720,5 млн. дол. США, Нідерланди – 5111,5 млн. дол. США, Російська Федерація – 2724,3 млн. дол. США, Австрія – 2526,4 млн. дол. США, Велика Британія – 2145,5 млн. дол. США, Віргінські Острови (Брит.) – 1997,7 млн. дол. США, Франція – 1614,7 млн. дол. США, Швейцарія – 1390,6 млн. дол. США та Італія – 999,1 млн. дол. США (рис. 2.).[5].

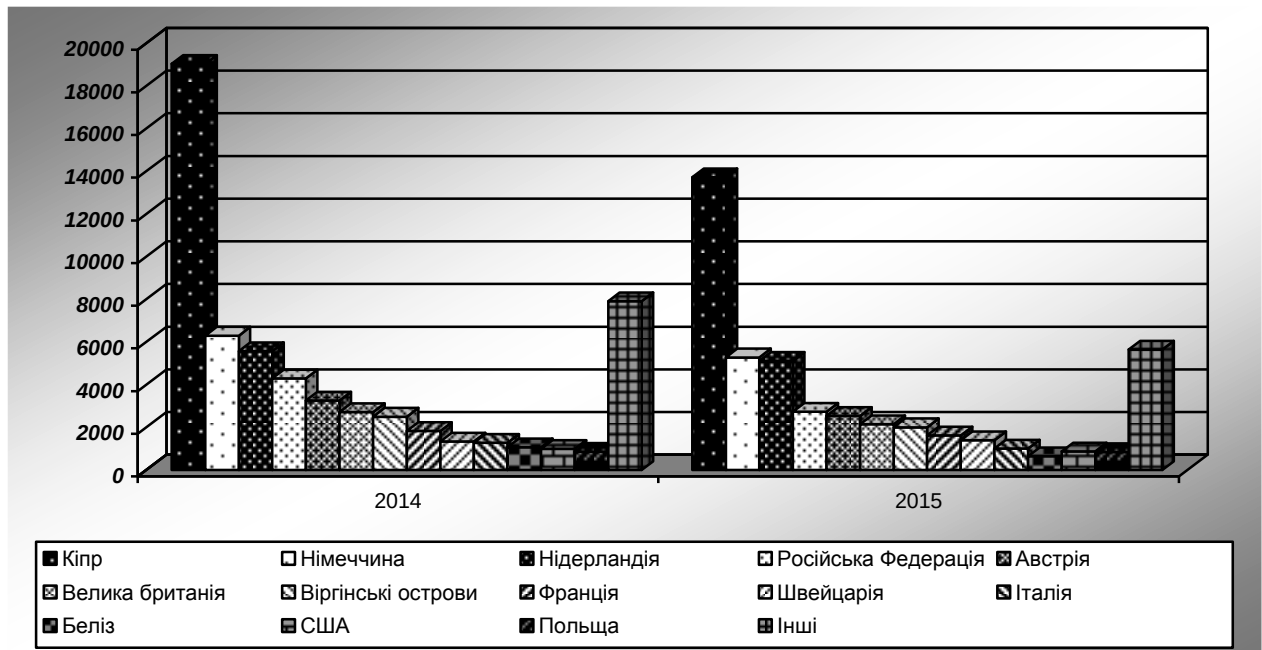

Рис. 2. Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в економіку України, млн дол. США

Лідерські позиції Кіпру серед основних країн-інвесторів України пояснюється надзвичайно низьким податком (4,25%) на прибуток для офшорних компаній Кіпру. Ратифікована Законом України від 04 липня 2013 року «Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи» [6] закриває Кіпр як офшорну зону, власникам великого

бізнесу тепер буде не вигідно вкладати гроші у кіпрські банки та здійснювати фінансові операції звідти, проте крім нього у світі є ще 29 таких зон.

Найбільш популярними країнами з офшорами можуть стати Монако, Чорногорія, Хорватія, Мальта та інші. Ці європейські країни знаходяться географічно близько до України, а їхня економічне й політичне становище прогнозоване. [7, с. 473.]

Слід відмітити новий етап інвестиційного співробітництва, економічного розвитку, сприяння захисту інвестицій, який відкриває Угода між Україною та Японією, що набула чинності 26 листопада 2015 року. Угодою передбачається надання японським інвесторам режиму найбільшого сприяння у випадку створення, придбання і розширення інвестицій, закріплюються гарантії від незаконної експропріації та націоналізації, також передбачається вільний переказ платежів та міжнародно визнані процедури врегулювання суперечок. Це, у свою чергу, знизить некомерційні ризики японських бізнесменів, збільшить обсяги можливих інвестицій, а також сприятиме належному забезпеченню національних інтересів України.

Упродовж 2014 року найбільш цікавими для інвестора галузями були: сміттєпереробна галузь - управління та утилізація відходів (25%), сільське господарство (13%), нафтогазова промисловість та торгівля (13 %), розвиток інфраструктури (6 %) та інші [8, с. 22].

Здебільшого спрямовувались прямі іноземні інвестиції у місто Київ (49,5 %), Дніпропетровську (16,9%), Донецьку (5,6 %), Харківську (3,8 %) Київську, Одеську та Львівську області. В інші регіони України скеровано ПІІ, які в порівнянні із загальним обсягом ПІІ становили менше 3%.

Для іноземного інвестора важливо, щоб не тільки об'єкт інвестування (проект, підприємство), але і вся сфера його діяльності, область, регіон, країна теж були конкурентоспроможними. Він повинен в комплексі оцінити інвестиційний клімат країни і регіонів, галузей і виробництв, підприємств та проектів. Це повністю узгоджується з теорією конкурентоспроможності, адже вона визначається як багатопланова економічна категорія, яку можна

розглядати на декількох рівнях. Беззаперечним є і той факт, що для підвищення конкурентоздатності вітчизняних товарів підприємствам доцільно зосередити зусилля на залученні у виробництво сучасних технологій і ноу-хау, навчанні та підвищенні кваліфікації працівників.

З точки зору іноземного інвестора суть «конкурентоздатного підприємства» полягає в ефективному вкладенні коштів у його придбання і розвиток порівняно з іншими подібними підприємствами. Виходячи з цього ми поділяємо думку авторів [7, с. 473.] щодо основних конкурентних позицій підприємств, які для іноземного інвестора є пріоритетними: виробничий потенціал; сировинна база; збутовий потенціал; кадровий потенціал; науково-технічний та інноваційний рівень; фінансовий стан; організаційна структура; кваліфікований менеджмент; імідж тощо.

Для іноземних інвесторів, що приходять в країну з власною технологією виробництва товарів, важливим є створення умов для ефективного збуту продукції, виробленої, як правило, на новоствореному підприємстві. Тому основними факторами, які будуть визначати конкурентоздатність їх продукції в країні інвестування, будуть помірна вартість та висока якість робочої сили, ефективне використання інновацій країни-донора, помірні затрати на виробництво, стимулювання експорту виробленої продукції, а також можливість збільшити свою частку ринку або ж виходу на нові ринки. В свою чергу конкурентоздатність регіону для іноземного інвестора — це обумовлений економічними, соціальними, політичними та іншими факторами стан регіону та його окремих товаровиробників на внутрішньому та зарубіжних ринках, що характеризується ефективністю використання регіональних ресурсів, і в першу чергу, робочої сили та капіталу відносно інших регіонів. Висока конкурентоздатність регіону дозволяє залучати значні іноземні інвестиції в його розвиток і гарантує отримання прибутку інвесторам. Конкурентоздатність регіону може визначатися також вигідним географічним положенням регіону, наявністю необхідних природних ресурсів, дешевої і кваліфікованої робочої сили, розвинутої інфраструктури, ринком збуту продукції і тощо.

Розглядаючи вказану проблематику на регіональному рівні можемо стверджувати, що для інвесторів Сумщина є інвестиційно-привабливим регіоном готовим до співпраці та розвитку на світовій економічній арені. Так, у 2015 році область відвідали делегації з Китаю, Азербайджану, Узбекистану та Малайзії. Хоча близьке сусідство з Російською Федерацією, донедавна, на 60% орієнтувало експорт продукції на російський ринок.

За даними Державної служби статистики в Сумській області, обсяг вкладених в економіку області прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у 2014 році склав 264687,7 тис. дол. США., що становить в розрахунку на одну особу - 257,6 дол. США (рис. 3).

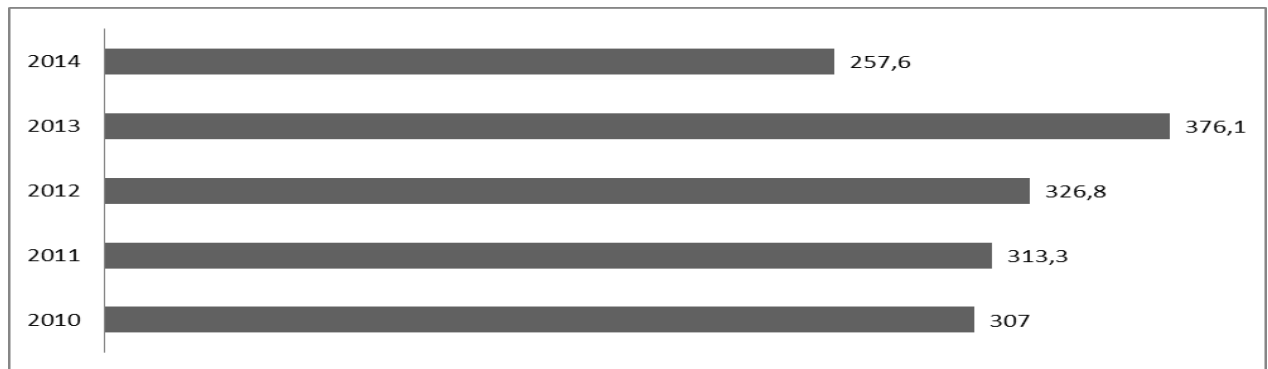

Рис. 3. Обсяг прямих іноземних інвестицій на 1 мешканця області по рокам в дол. США

Інвестиції надійшли із 39 країн світу. Обсяг інвестування з країн ЄС становить 224257,6 тис.дол. США (84,7% загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 40430,2 тис.дол. США (15,3%).

Лева частка загального обсягу прямих іноземних інвестицій, на які припадає 71% загального обсягу прямих інвестицій, надійшла з таких країн: Кіпр – 135162,7 тис.дол. США, Нідерланди – 37543,9 тис.дол. США (рис. 4).

Структура залучених інвестицій в регіоні дещо повторює загальноукраїнські тенденції, а саме, значні обсяги прямих іноземних інвестицій зосереджено на підприємствах промисловості – 181230,9 тис. дол. США (68,5% загального обсягу). Також інвестиції спрямовані у підприємства оптової та роздрібної торгівлі, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів внесено 21206,7 тис.дол. США (8,0% загального обсягу прямих інвестицій в економіку області),

в організації, що здійснюють операції з нерухомим майном – 18948,0 тис. дол. США (7,2%).

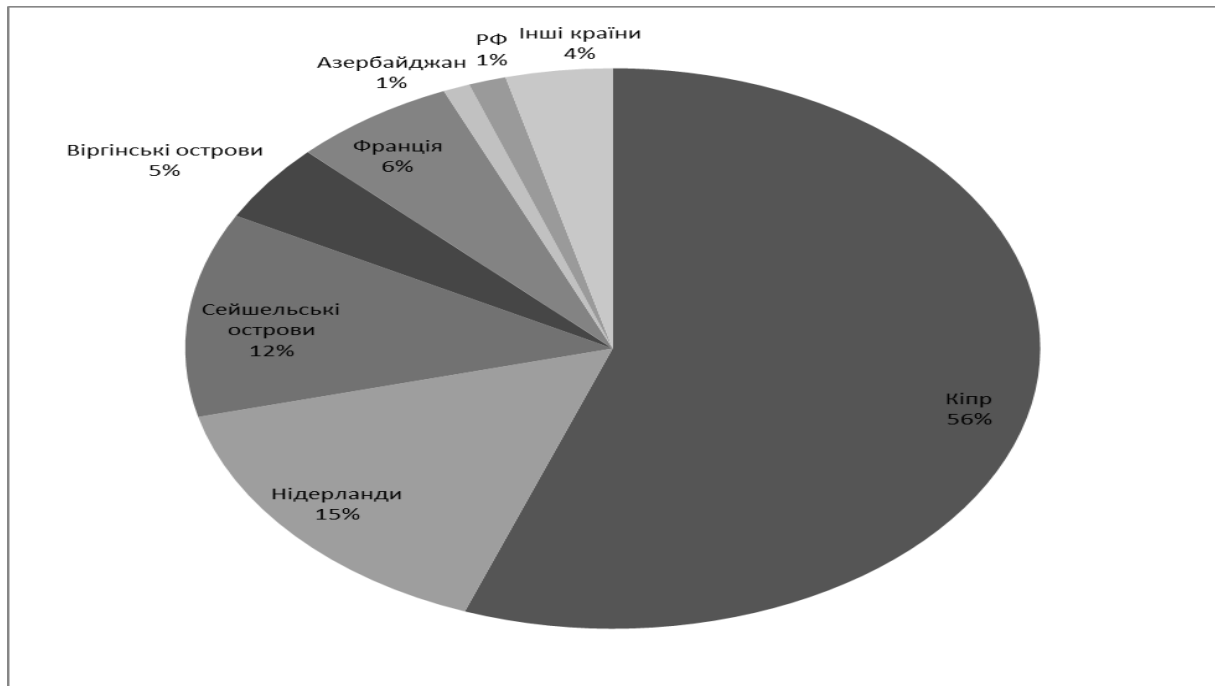

Рис. 4. Основні країни-інвестори у Сумську область 2014 року

Прикладами найбільш успішних інвестиційних вкладень зарубіжних економічних агентів на території Сумської області є: виробництво керамічних будівельних матеріалів (ТОВ «Керамейя», країна-інвестор США), виробництво шоколадної продукції (ПАТ «Монделіс Україна», країна-інвестор США), виробництво коркувальних засобів та поліграфічних виробів (ПрАТ «Технологія», країна-інвестор Чехія), виробництво молочної продукції (ПАТ «BEL Шостка Україна», країна-інвестор Франція), виробництво укупорювальних засобів (ТОВ «Гуала Кложерс Україна», країна-інвестор Італія).

Зважаючи на спрямування загальнодержавного курсу на євроінтеграцію, на потенціал аграрного сектора, який може стати локомотивом розвитку національної економіки, вирішальну роль в забезпеченні його розвитку відіграватиме впровадження аграрних інвестиційних проектів. Слід відмітити, що на рівні держави з початку 2015 року в галузі АПК реалізовано 50 інвестиційних проектів. Залучено майже 400 мільйонів гривень.

Дослідженнями встановлено, що функціонування та розвиток підприємств аграрного сектору Сумської області також значною мірою залежить від інвестиційного забезпечення. Як позитивний приклад, можемо констатувати, що досягнуто домовленості з Азербайджаном щодо відкриття у Роменському районі заводу з переробки сої потужністю 220 – 250 тисяч тонн. Інвестиційний пакет вказаного підприємства становить до 22 млн. доларів. На початковому етапі планується створення більше 200 робочих місць. Крім того, на базі колишнього Велико-Жовтневого цукрового заводу у Білопільському районі у 2016 році заплановано запуск першої черги підприємства з виробництва альтернативних видів палива, зокрема, біоетанолу. Сума очікуваних інвестицій становить близько 30 млн. доларів.

Наголошуючи на ролі та значенні іноземних інвестицій для подальшого розвитку підприємств та зокрема розширення їх експортної діяльності нами проведено розрахунок впливу розміру прямих іноземних інвестицій на експорт товарів і послуг. Рівняння прямої має такий вигляд:

$$\overline{y_x} = a_0 + a_1 \cdot x; \quad \overline{y_x} = 320,6 + 1,78 \cdot x$$

Проведені розрахунки є свідченням того, що при збільшенні суми прямих іноземних інвестицій в економіку області на 1 млн. дол. США обсяг експорту товарів і послуг зростає на 1,78 млн. дол. США., що підтверджує залежність розвитку експортного потенціалу регіону від залучення іноземних інвестицій в регіон.

Регіональними перевагами є наявність достатньо розвиненого науково-технічного потенціалу: самостійних науково-дослідних організацій, конструкторських організацій і науково-дослідних та конструкторських підрозділів на промислових підприємствах. Створені умови для співпраці виробничих підрозділів з розташованими на території області базовими галузевими науково-дослідними установами.

Отже, ґрунтуючись на власних дослідженнях, можемо стверджувати, що найперспективнішими галузями промисловості для інвестування в області є:

- харчова і легка промисловість (швидкий період окупності);

- нафтогазодобувна і хімічна промисловість (високий рівень прибутковості);
- машинобудування та обробна промисловість (наукомісткі галузі).

Залучення іноземних інвестицій повинно відбуватися у контексті комплексної інвестиційно-іноваційної політики, орієнтованої на реалізацію національних інтересів та оптимізацію структури зовнішнього сектору та ВВП.

З метою забезпечення сприятливих умов для залучення інвестицій, досягнення високого рівня зайнятості населення та покращення добробуту мешканців досліджуваного регіону, Стратегією розвитку Сумської області передбачно такі завдання: залучення коштів міжнародних організацій для здійснення заходів соціально-економічного розвитку області; формування портфелю інвестиційних пропозицій регіону; розбудова інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури області; поширення інформації про інвестиційний потенціал області та адміністративний супровід інвестиційних проектів; розвиток індустріального парку «Свема» в м. Шостка та індустріального парку «Тростянець».

Підсумовуючи вищесказане, варто наголосити, що однією з передумов економічного зростання територій є створення індустріальних парків. Серйозні перспективи для успішної реалізації інвестицій в області ми вбачаємо у створенні кластерів, як напрямку до виробництва замкнутого циклу, що дає можливість підвищувати конкурентоздатність продукції на ринку та створювати додаткові робочі місця (наприклад, навколо шоколадної фабрики ПАТ «Монделіс Україна»).

Висновки і пропозиції. Проблеми іноземного інвестування та формування комплексу заходів задля залучення інвестицій в економіку досліджуваного регіону можна класифікувати на: економічні, соціальні, правові та політичні. Більшість з них залежить від цілеспрямованої державної та регіональної політики, підготовки керівників суб'єктів господарювання, наукового обґрунтування, формування тісного зв'язку між інноваційною та інвестиційною діяльністю. Дослідженнями встановлено, що реалізація євроінтеграційних

намірів України стане можливою лише за умови мобілізації та ефективного спрямування значних інвестиційних ресурсів за рахунок чистої та прозорої приватизації, розширення ринків тощо.

Базуючись на статистичних даних можна стверджувати, що країни з вищим обсягом прямих інвестицій мають більший ВВП на душу населення. Відтак, залучення інвестицій повинно відбуватися у контексті комплексної інвестиційно-інноваційної політики, орієнтованої на реалізацію національних інтересів та оптимізацію структури зовнішнього сектору та ВВП.

Перспективними для економічного зростання регіонів є залучення інвестицій у створення індустріальних парків та кластерів.

**Турчина С.Г.
Дашутина Л.А.**

Сумский национальный аграрный университет

ПОВЫШЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНА КАК ОДНА ИЗ УСЛОВИЙ ЭФФЕКТИВНОЙ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме

Проанализировано состояние и рассмотрено основные проблемы инвестиционного развития: государственные и региональные аспекты. Исследованы факторы улучшения инвестиционного климата. Доказана целесообразность активизации инвестиционной привлекательности региона как одной из условий эффективного развития внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, прямые иностранные инвестиции, инвестиционная активность.

**Turchina S.G.
Dashutina L.A.**

Sumy national agrarian university

THE INCREASING OF REGION'S INVESTMENT ATTRACTIVENESS AS ONE OF THE CONDITIONS OF EFFECTIVE FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Summary

The state and basic problems of development investment: state and regional aspects are analyzed and considered. The factors of investment climate improving are studied. The feasibility of activation of the region's investment attractiveness is proved as one of the conditions for the effective development of foreign economic activity.

Keywords: foreign trade, export, import, foreign direct investment, investment activity.

Список літератури:

1. Чернишова Л. О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні / Л. О. Чернишова, В. В. Сазанова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 2. – С. 87–90
2. Коломієць В. В. Передумови дослідження експортного потенціалу регіону / В. В. Коломієць // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – Черкаси : ЧДТУ. – 2013. – Випуск 8. – С. 69 – 77
3. The Global Competitiveness Report 2015–2016. – Geneva: World Economic Forum, 2015.
4. Барановський О.І. Інвестиційна безпека / О.І. Барановський // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 61.
5. Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/196_016.
7. Майорова Т. В. Активізація інвестиційного процесу в Україні [Текст] : кол. моногр. / [Т. В. Майорова, М. І. Дибя, С. В. Онишко та ін.]; за наук. ред. М. І. Дибя, Т. В. Майорової. – К.: КНЕУ, 2012. – 473 с.
8. Звіт про результати діяльності Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrproject.gov.ua/sites/default/files/upload/2014_pdf., с. 22